

زاویه دید در داستان از منظر شخصیت‌های ادبی

۱- فرشته محبوب ۲- فتانه کلانتر *

۱- استادیار گروه ادبیات، دانشگاه پیام نور، اردستان

۲- کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی f.kalantar1912@gmail.com

چکیده

((زاویه‌ی دید)) یکی از عناصر اصلی داستان، نمایشنامه و فیلمنامه است و در حقیقت یکی از معیارهای اساسی نقد و بررسی اینگونه آثار به شمار می‌رود، به طوری که میزان موفقیت یا عدم موفقیت یک اثر تا حد زیادی به چگونگی انتخاب این عنصر وابسته است. هدف از انجام این تحقیق بررسی تأثیر زاویه دید بر داوری خواننده‌ها و احساس آنها را نسبت به شخصیت‌ها و اعمال آنها بر می‌انگیزد. گذشته از این، انتخاب زاویه دید، بر عناصر دیگر داستان، چون صدا (لحن و کلام) و شخصیت‌ها و درونمایه اثر می‌گذارد. برای انجام این کار از روش توصیفی و کتابخانه‌ای استفاده شده بنابراین در تعریف زاویه دید باید گفت که در واقع، پایه‌ی زاویه دید بر اساس درونمایه بنا می‌شود، البته بسته به آن است که خواننده از داستان چه انتظاری دارد. پایه‌ی زاویه دید بر اساس درونمایه بنا می‌شود بنابراین در ارزش و اهمیت «زاویه دید» میان منتقدان اختلاف نظر بسیاری است. گروهی برای آن ارزش چندانی قائل نیستند و گروه دیگر آن را یکی از عوامل تعیین‌کننده‌ی ارزش داستان تلقی می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: زاویه دید، شخصیت پردازی، راوی داستان

مقدمه

زاویه روایت یا زاویه دید، مبین شیوه‌ای است که نویسنده با آن مواد و مصالح داستان خود را به خواننده ارائه می‌کند. در واقع نمایشگر رابطه‌ی نویسنده با داستان است. از این نظر زاویه دید حاوی چند معنی مخصوص است [1]

۱- زاویه دید جسمانی که با وضعیت زمانی و مکانی در ارتباط است و نویسنده به یاری آن به «مواد و مصالحش می‌پردازد و این مواد و مصالح را از نظر می‌گذراند و آنها را توصیف و تشریح می‌کند.

۲- زاویه دید ذهنی که با احساس و شیوه‌ی پرداخت نویسنده نسبت به «موضوع» سروکار دارد.

۳- زاویه دید شخصی به روایتی که نویسنده به کمک آن موضوعی را نقل یا مطرح می‌کند، اطلاق می‌شود. [10]

جمال میرصادقی و «زاویه دید در داستان»

پس از انتشار کتاب «راهنمای رمان‌نویسی»، جمال میرصادقی اثر پژوهشی دیگری در حوزه داستان نوشت.

این نویسنده پیشکسوت و پژوهشگر داستان به ایسنا گفت، اخیرا کتاب «راهنمای رمان‌نویسی» را نشر سخن منتشر کرده و در ادامه انتشار آثار پژوهشی در حوزه ادبیات داستانی، کتاب «زاویه دید در داستان» را به چاپ سپرده است.

او توضیح داد، در کتاب «زاویه دید در داستان»، انواع زاویه‌های دید را با آوردن مثال‌هایی شرح داده تا از رهگذر آن، مخاطب علاقه‌مند به داستان‌نویسی بتواند با زاویه‌های دید گوناگون در داستان آشنا شود. میرصادقی پیش‌تر درباره کتاب «راهنمای رمان‌نویسی» گفته بود: «این کتاب تکنیک رمان‌نویسی را شامل می‌شود و برای اولین بار در ایران»، چنین کتابی نوشته می‌شود. «راهنمای رمان‌نویسی» را با توجه به منابع خارجی نوشته‌ام؛ اما از آنجا که خیلی از چیزهای تألیف‌شده در غرب به درد ما نمی‌خورد، من با مطابقت و مقایسه با کشورمان، کتاب را نوشته‌ام. ما در زمینه رمان بسیار عقبیم و این کتاب برای این است که نویسندگان بتوانند رمان واقعی بنویسند. هر چه از ارزش و اهمیت زاویه دید در داستان‌نویسی امروز گفته شود، کم است؛ زاویه دید بر داوری خواننده‌ها تأثیر می‌گذارد و احساس آنها را نسبت به شخصیت‌ها و اعمال آنها بر می‌انگیزد. افزون بر این زاویه دید بر عناصر داستان، چون صدا (لحن و کلام) و شخصیت‌ها و درون‌مایه اثر می‌گذارد. در واقع پایه‌ی زاویه دید بر اساس درون‌مایه بنا می‌شود؛ البته بسته به آن است که خواننده از داستان چه انتظاری دارد. زاویه دید مثل میکروسکوپ یا تلسکوپ نادیده‌ها را آشکار می‌کند و چیزهایی را که از طریق چشم غیرمسلح دیده نمی‌شود، پیش چشم می‌گذارد و در ضمن خلاقیت نویسنده را برمی‌انگیزد. زاویه دید اگر بر طبق موازینش عمل شود، با چنین مواردی سروکار دارد: چه کسی داستان را روایت می‌کند، راوی یا شخصیتی در داستان؟ چه کسی حادثه‌ها را پیش می‌برد؟ افکار چه کسی خواننده را به دنبال خود می‌کشد؟ حادثه‌های داستان از چه فاصله‌ای به نمایش گذاشته می‌شود؟ برای دستیابی به این موازین راه‌های بسیاری وجود دارد و انتخاب زاویه دیدهای گوناگون و متنوع را می‌طلبد و همین موضوع، مبحث زاویه دید را به نسبت پیچیده می‌کند و شناخت انواع زاویه دید و ضرورت نحوه به کارگیری آنها را پیش می‌آورد. نویسنده برای اینکه به اثرش غنا و ماندگاری بدهد، ناگزیر از پیگیری و شناخت این مباحث است. زاویه دید محدودیت‌هایی دارد که آن را همیشه نمی‌توان به کار گرفت، از جمله آنها این است که شخصیت داستان فقط می‌تواند از احساسات و افکار خود صحبت کند و از تشریح عقاید و عواطف شخصیت‌های دیگر عاجز است. در ضمن فقط می‌تواند از درون